

Konya'da Eğitim ve Din Hizmetlerine Hayırsever Katkısı: Onsun Ailesi Örneği

Yakup KAYA

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tarih, Konya, Türkiye. ykaya@erbakan.edu.tr

Halil İbrahim ÇELİK

Dr. Öğretim Görevlisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih, Konya, Türkiye. hicelik@erbakan.edu.tr

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 02.03.2022

Kabul: 22.06.2022

Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler:

Kemal Şükrü Onsun Vakfı, Vakıf, Eğitim, Hayırseverlik, Konya

Toplumların eğitim, sağlık ve ibadet gibi ihtiyaçlarının karşılanması, toplumun örgütlü yapısı olan devletin görevi olarak değerlendirilmektedir. Bu genel yargıya karşın tarih boyunca toplumda ekonomik durumu daha iyi birey ya da ailelerin kamu hizmetlerinin sağlanması için bağış yapması yaygın bir uygulama olarak bilinmektedir. Dinî kurallar ve gelenekler, hayırseverliği sürekli olarak teşvik etmişlerdir. Türk toplumlarında eğitim kurumları, ibadethaneler ve sağlık hizmetlerinin hayırseverler tarafından finanse edilmesi İslam dininin teşvik edici ve yönlendirici yaklaşımı ve devletin desteği ile kurumsal bir yapı kazanmıştır. Vakıf adı verilen bu kurumsal yapı sayesinde kamu hizmetlerinin daha nitelikli olması mümkün olmuştur. Türk-İslam kültürünün önemli merkezlerinden birisi olan Konya, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde hayırseverlerin bağışları ile kamu hizmetlerinin sürdürülmesini ifade eden vakıfların en güçlü olduğu şehirlerin arasında yer almıştır. Konya, Türkiye Selçuklu Devleti döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar vakıf uygulamalarında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu süreçte hayırseverlik konusunda bazı aileler öncü ve örnek bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyet döneminde vakıflara ilişkin kanun düzenlemeleri ile birlikte bu örneklik devam etmiştir. Onsun ailesi Konya'da eğitim ve ibadet hizmetlerinin hayırseverler eli ile yürütülmesi işine, kurmuş oldukları vakıflar aracılığıyla ya da doğrudan bağış yapmak suretiyle katkı sağlamışlardır. Onsun ailesinin inşa edilmesine katkı sağladığı okullar ile cami ve kütüphane hâlen Konya'da hizmet vermeyi sürdürmektedir. Sadece devletin bir göreviymiş gibi algılanan sosyal yatırımların, hayırsever bireyler eliyle yapılması, hem sınırlı kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına imkân sağlamakta hem de toplumsal barışa katkı sunmaktadır. Çalışma toplumun sosyal yatırımlara katkı sağlamasını motive etmeyi amaçlamaktadır.

Beneficiary Contribution to Education and Religious Services in Konya: The Example of the Onsun Family

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 02.03.2022

Accepted: 22.06.2022

Published: 30.06.2022

Keywords:

Foundation of Kemal Şükrü Onsun, Foundation, Education, Philanthropy, Konya

It is the duty of the state, which is the organized structure of the society, to meet the needs of societies such as education, health and worship. Despite this general conception, it has been known as a common practice throughout history that individuals or families with higher economic status donate to provide public services. Moreover, religious rules and customs have consistently encouraged the philanthropy of the wealthy. The funding of educational institutions, places of worship and health services by philanthropists in Turkish society has turned out to be an institutional format with the encouraging and directing approach of the religion of Islam and the support of the state. Thanks to this institutional complex called the foundation, it has been probable to offer public services more qualified. Konya, one of the important centres of Turkish-Islamic civilization, was among the cities where foundations referring the continuation of public services with the donations of philanthropists were the strongest during the Seljuk, Ottoman and Turkish Republic periods. Konya played a significant role in foundation practices from the period of the Anatolian Seljuk State to the establishment of the Turkish Republic. During this period, some families played a pioneering and exemplary role in philanthropy. This mode of practice continued with the legal regulations in regard to foundations in the Republican period. The Onsun Family contributed to the work of building education and worship services by philanthropists in Konya, through the foundations they established or by making direct donations. The schools, mosque and library that the Onsun family contributed to the construction still continue to serve in Konya. The social investments, which are perceived as only a duty of the state, through benevolent persons both enables more competent use of limited public resources and contributes to social peace. The study aims to motivate the society to contribute to social investments.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Türklerin İslam dinini benimsemesinden sonra kurulan Türk-İslam devletlerinde, toplum hizmeti gören kurumların inşası ve carî giderlerinin devlet bütçesinden karşılanmasından ziyade hayırsever zenginler ve üst düzey devlet görevlilerinin bağışları ile gerçekleştirildiği bilinmektedir. Selçuklulardan Osmanlı Devleti'ne tevarüs eden ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam eden bu uygulamaların genel adına vakıf adı verilmiştir. Eğitim kurumlarının, dini müesseselerin ve sosyal hizmet kurumlarının hem inşası hem de hizmetlerinin devamı çoğunlukla vakıflar aracılığıyla yürütülmüştür. *Vakıf* Arapça kökenli bir kelime olup, sözlük anlamı; alıkoyma, durdurma, bağlama, durak ve hareket etmeme demektir. Kavram olarak ise *vakıf*, bir mülkün toplum yararına ebedi olarak tahsis edilmesi, mülkün gelirlerinin hayır işlerine ayrılması anlamlarında kullanılmaktadır (Sak, 2012:1; Erken, 2012: 75; Günay, 1995:475). Kökenleri Dört Halife Dönemi'ne kadar ulaşan vakıf uygulaması en genel anlamı ile bir malın satış, bağış ya da mirasa konu olmadan halkın yararına ilelebet kullanılmasını ifade etmektedir (Öztürk, 1995: 20; Hatemi, 1993:197-225). Vakıf kavramı ile ifade edilen bu hayır uygulaması, Türk topraklarında Osmanlı Devleti döneminde eğitim, sağlık ve dinî hizmetler gibi birçok sosyal alanda uygulanmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti, siyasi varlığını kaybetmiştir. İstiklal Harbi'nin zaferle sonuçlanması ile Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde de vakıflar aracılığıyla yürütülen hayır kurumları yeni yasal düzenlemeler ve sınırlamalar ile birlikte varlıklarını devam ettirmiştir (Ergin, 1977: 88; Baltacı, 1993: 15, 123, 127; Aydın, 2012: 41-54). Konya, Osmanlı Devleti döneminde olduğu gibi Cumhuriyet devrinde de kamu hizmetlerinin hayırseverler tarafından kurulan vakıflar aracılığı ile yürütülmesine öncülük eden önemli şehirlerden birisi olarak görülmektedir. Şehirde Osmanlı Devleti döneminde hizmet veren vakıfların istatistik bilgileri bu tespiti güçlendirmektedir. Diğer yandan Cumhuriyet döneminde Osmanlı Devleti'nden tevarüs eden vakıfların sayılarının azalmasına ve ekonomik büyüklüklerinin küçülmesine karşın, varlıklarını ve hizmetlerini devam ettirdikleri görülmektedir (Arabacı, 2017: 14-17). Günümüzde hâlen hizmetlerini sürdüren vakıfların temelde İslam medeniyetinin bir müessesesi olarak geliştiğini de ifade etmek gerekmektedir (Köprülü, 1983: 356-374; Aydın, 2012: 41-54; Öz, 2006: 133-135). İnsanlığın düşünebildiği hukuk müesseselerinin insanlık için en hayırlısı olarak tanımlanan vakıfların Konya'da Osmanlı Devleti'nden tevarüs edenlerin yanı sıra Cumhuriyet döneminde yenilerinin de kurulduğu bilinmektedir (Berki, 1946: 43-44; Sak, 2005: 20).

Hayırseverlik kurumu olarak vakıflar, temel insan hakkı olarak değerlendirilen eğitim, sağlık, ibadet ve sosyal katılım alanlarına yoksulların erişiminin sağlanması için devlet bütçesine hayırsever zenginlerin bir katkısı olarak değerlendirilmelidir. Bu katkı aynı zamanda sosyal ve ekonomik problemlerin çözümlenmesinde ve sosyal barışın sağlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Zenginler ile yoksullar arasındaki gelir adaletsizliğinin büyümesi ve devletin ekonomik imkânlarının yoksullar lehine düzeltme yapmaya elverişli olmaması durumunda hayırseverlik, toplumsal barışı sağlayan bir denge işlevi görür. Hayırseverlik Türkiye'de çoğunlukla dinî ve vicdanî bir motivasyonla gerçekleşmektedir. İnsanlara yardım etmek, toplumun ihtiyaçlarını gidermek, geride faydalı bir eser bırakmak ve bu yolla öldükten sonra hayırla anılmak şeklindeki gayeler vakıfların oluşturulmasındaki temel etkenler arasında yer almaktadır (Eroğlu, 2020: 6; Aytaç vd. 2020: 211-227). Hayırseverlik bireysel bir erdem olarak anlaşılmasına karşın, esasında hem motivasyon kaynağı hem de sosyal sonuçları itibari ile toplumsal bir kapsama sahiptir. Devletin kutsal bir güç değil, insanların yaşamını kolaylaştıracak bir organizasyon olarak anlaşılması ise devlet hizmetlerine sivil katılımı daha da güçlendirmektedir (Eroğlu, 2020: 9). Vakıf kültürü, İstiklal Harbi sonrasında yeni bir devlet olarak örgütlenen Türkiye Cumhuriyeti için de olumlu yönde bir katma değer üretilmesine imkân tanımıştır. Uzun bir savaş dönemi yaşayan Türk milletinin yaralarının sarılması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi sadece devlet imkânları ve mevcut mali-sosyal yapı ile gerçekleştirilemezdi. Bu nedenle Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türk devletlerindeki vakıf mirası, kanunlar çerçevesinde yeniden tanımlanarak sosyal yapının bir parçası şeklinde varlığını korumuştur.

Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen inkılaplar çerçevesinde vakıf müessesesinin

işleyişi, mülkiyet ve hukukî statüsü bakımından da düzenlemeler yapılmıştır. Vakıf teşkilatının hem mahiyetini hem de işleyişini değiştiren yenilikler 3 Mart 1924 tarihli Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması hakkındaki kanun ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Şer'îye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması ile yerine kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlanan hayır kurumları, 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 numaralı Medeni Kanun düzenlemesi ile yasal isimleri de değiştirilmiştir. Kanun düzenlemesi ile vakıf kavramı yerine *tesis* kavramı kullanılması karara bağlanmıştır (Resmi Ceride, S. 339; Berki, 1969: 1-7). Yasa ile düzenlenen isim değişikliğine ve yeni devlet anlayışına uygun düzenlemelere karşın, hayırseverlerin bağışları ile kamu hizmetlerinin görülmesini esas alan temel anlayışın millet hafızasında devam ettiği görülmektedir (Şenel, vd. 2009: 123-141). Yeni düzenlemeler esas alınarak Türkiye'nin diğer vilayetlerinde olduğu gibi Konya'da da hayır müesseseleri kurulmuştur. Çalışmada 1926 tarihli Medeni Kanun'a göre kurulan hayır kurumlarından birisi olan Kemal Şükrü Onsun Tesis (1967 yılı itibari ile vakfı) Cumhuriyet devrinde Konya'da kurulan hayır kurumlarının örneklerinden birisi olarak incelenmiştir. Kemal Şükrü Onsun Tesisinin değerlendirilmesinde, bu tesisin esnaf kökenli olmayan ve Cumhuriyet bürokrasisi içerisinde birisi tarafından kurulan bir hayır kurumu olması da etkili olmuştur. Diğer yandan Onsun ailesinin tesis aracılığı ile yaptırdığı cami ve müstemilatı dışında, okul yapımına önem vermesi ve Konya'nın Selçuklu ilçesinde aile fertlerinin isimlerini taşıyan üç ayrı okulun yapılmasına öncülük etmesi de bu ailenin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Çalışmada Medeni Kanun'a göre kurulan tesisler hakkında genel bir değerlendirme yapılmış, ardından Kemal Şükrü Onsun Tesis senedi ve bu senede göre yapılan çalışmalar incelenmiştir. Vakıflar, Selçuklu Müftülüğü ve Milli Eğitim arşivlerinden yararlanılmış, Konya basınında Onsun ailesi ve oluşturdukları hayır kurumları ile ilgili haberler değerlendirilmiştir. İlgili hayır kurumunun faaliyetleri halen devam etmektedir. Bu nedenle vakıf mevcut mütevelli heyeti ile görüşmek için vakıflar, diyanet ve milli eğitim görevlileri aracılığı ile randevu alınmaya çalışılmış ancak Ankara'da ikamet eden vakıf mütevellisi ile hem ilgililerin sağlık durumları hem de pandemi koşulları nedeni ile doğrudan bir görüşme mümkün olmamıştır. Konya'da hâlen aktif olarak hizmet veren dört hayır kurumunun inşasına öncülük eden Onsun ailesinin, şehrin eğitim ve dinî hizmetlerine katkısının incelenmesiyle, bundan sonraki hayır kurumlarına öncülük edecek hayırseverlere de çalışmanın örneklik teşkil etmesi beklenmektedir.

1. TÜRK MEDENİ KANUNU'NA GÖRE TESİSLER

1.1. Yasal Çerçeve

Vakıf müesseselerinin yerini almak üzere 4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nun 73 - 81. maddeleri ile "Tesis" adı verilen yeni hayır kurumlarının yasal çerçevesi düzenlenmiştir. Kanun ile hayır sahibinin ikametgâhının bulunduğu mahalde resmi senet ya da vasiyet yolu ile tesis olarak isimlendirilen hayır kurumu teşekkülüne imkân sağlanmıştır. Tesislerin vilayetteki asliye mahkemesi tarafından tescil edilmek suretiyle tüzel kişilik kazanması karara bağlanmıştır. 17 Şubat 1926 tarihli kanun ile kurulacak tesislerin; kanuna, ahlaka ve millî menfaatlere aykırı olmamasına, siyasi düşünce, ırk ve cemaatleri destekleme amacı gütmemesine ilişkin düzenleme yapılmış ve bu şartlara uymayan tesislerin tescil edilmemesi kararlaştırılmıştır. Tesislerin senetlerinde; tesisin gayesi ve bu gayeyi gerçekleştirmek için tahsis edilen mal ve akarlar ile tesislere ait teşkilat yapısının gösterilmesine ilişkin düzenlemeler kanun ile düzenlenmiştir (Resmi Ceride, S. 339; Kaya vd., 2021: 491; Dönmez, 1991: 85-86). Bu hayır müesseseleri vakıf müesseselerinden bazı yönleri ile farklı özellikler taşımaktadır.

1.2. Tesislerin Özellikleri

Tesis kelimesine sözlükte kurma, meydana getirme, temel atma, kuruluş ve kurum anlamları verilmektedir (Doğan, 1981: 1300). Medeni Kanun'da ise tesis kavramı olarak, "*başlı başına mevcudiyeti haiz olmak üzere, bir malın belli bir gayeye tahsisidir*" ifadesi tanımlanmıştır (Resmi Ceride, S. 339). Medeni Kanun'daki tanım esasen vakıf kavramının tanımı ile benzeşmektedir. Vakıf kavramının muhtevasında bulunan dini gayeler dışında kalmakla birlikte kamu hizmeti ifası bakımından benzerlikler bulunmaktadır. Ancak bu benzerliklere karşın Medeni

Kanun ile yapılan düzenlemenin vakıfların sadece isim değişikliği ile sınırlı olmadığı, kuruluş felsefesi bakımından da değişiklik yapıldığı anlaşılmaktadır. 1926 öncesi kurulan vakıfların senetlerinde Allah'a ve peygambere övgü cümlelerine yer verilirken tesis senetlerinde bu ifadeler yer almamış, bunların yerine Türkiye Cumhuriyeti'ne övgü nitelikli ifadeler kullanılmıştır (Tuyan, 2009: 14). Osmanlı Devleti dönemi vakıf senetlerinde İslam Hukuku esas alınarak yapılan "ebedilik" özelliği Medeni Kanun'a göre kurulan tesislerde şart olmaktan çıkarılmıştır. Bu düzenleme ile de tesislere süreli olarak kurulabilme imkânı sağlanmıştır (Tuyan, 2009: 24). Tesisler de vakıflar gibi yoksulluğun azaltılması, sosyal dengenin sağlanması ve kamu hizmetlerinin sürdürülmesi için ekonomik durumu iyi olanların mallarının gönüllü olarak bağışlanması esasına dayandırılmıştır. Medeni Kanun'a göre tesislerin genel anlamda kâr amacı bulunmamaktadır. Tesis bünyesindeki mülklere ait akarların (gelirlerin) yine kamu yararına harcanması öngörülmüştür (Akyıldız vd., 2017:141-157; Berki, 1959:286-289; Kaya vd., 2021: 492).

Tesis senetlerinden ve kanun hükümlerinden anlaşıldığına göre, akıl sağlığı yerinde bir bireyin talebi ile devamlı bir amacın, bu amacı gerçekleştirmek üzere harcanması hedeflenen bir malın, bu malın yönetimini ve harcanmasını gerçekleştirecek bir tüzel kişiliğin sağlanması ile tesis oluşturulabilir. Tüzel kişilik kazanan tesislerin senedinde belirtilen amaçlarına uygun yönetim organı, malların kullanımı ve mütevellilerin kimliklerinin açıkça belirtilmesi gibi hükümler getirilmiştir. Amaçları ve kuruluş gayeleri bakımından tesislerin millet menfaatine aykırı olmaması, genel ahlak, adaba ve kanunlara aykırı olmaması şartları getirilmiştir. Kanun, tesislerin siyasi düşünce, ırk ve cemaat ayrımı yapamayacaklarını da hüküm altına almıştır. (Resmi Ceride, S. 339). Tesislerin kurulmasına ilişkin senet, kurucusunun başvurusu ile noter tarafından hazırlandıktan ve şahitler huzurunda imzalandıktan sonra mahkeme kararı ile tescil edilerek tesisin kuruluşu tamamlanmış oluyordu. Bir tesisin kuruluşu ancak Resmî Gazete'de ilan edilerek kesinlik kazanmaktaydı. Resmî Gazete ilanı ile birlikte tesis kuruluşuna konu olan mülkler hakkındaki tescil ilanı tapu idaresine ve ilgili diğer devlet kurumlarına bildirilerek tesis malları hakkında suiistimal yapılması engellenmeye çalışılmıştır. Asliye mahkemesi tarafından tesise konu olan mülklerin işlemlerinin tesis adına tescili ile tesis senedine göre kurulan müteveli heyeti tesise konu malların tesis senedinde belirtilen hükümlere göre kullanılmasında yetkili hale geliyordu. Tesis mütevellisi ve idare heyeti, tesis mallarının tesis senedi hükümlerine göre kullanılmasından Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne karşı sorumlu tutulmuştur. Genel müdürlük tesis idaresini, bağışa konu mülklerin ve akarların tesis amaçlarına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı yönünden denetleme yetkisine sahiptir. Tesis idaresinin senette belirtilen koşulları yerine getirmemesi durumunda, hem tesis mallarının muhafazası hem de hizmetlerin devamı için Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün talep etmesi durumunda asliye mahkemeleri tesis idaresini değiştirme ya da düzenleme için girişimde bulunabilmekteydi. Her yıl tesis idareleri gelir ve harcamalarını teftiş makamlarına bildirmek ve sicil kayıtlarını tutmakla yükümlü tutulmaktaydı. Eğer bir tesis, senette belirtilen amaçlarını yerine getiremez ve gelirlerinin sürdürülmesi mümkün olmazsa tesis kanuna göre dağıtılarak mal varlığından geriye kalanlar vakıflar müdürlüğüne diğer tesislere dağıtılması ve tesis idaresinin vakıf müdürlüğü tarafından sürdürülmesi öngörülmüştür (Resmi Ceride, S. 339). Yasa ile belirtilen bu tedbirlere karşın zaman zaman tesislerin birçok ihmal ve tecavüze maruz kaldıkları da görülmüştür. Vakfedenin hedeflediği amacın aksine bu mal ve akarlar; suiistimaller ve zamanın yetkilerinin yanında devlet yöneticilerinin uygulamaları neticesinde de hasar görmüş ya da tümüyle telef olmuştur. Kamu mülkü olmaları yönü ile tesislerin idareleri üzerinde devletin denetim yetkisi bulunmaktaydı (Berki, 1969:335-340; Öz, 2006: 133-135).

1926'dan sonraki isim değişikliği döneminde de tesislerin kamu hizmetlerini görme ve sosyal ihtiyaçları giderme bakımından önemli bir işleve sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu yeni düzenlemelere uygun olarak 1926-1967 yılları arasında Türkiye'de tesis adı ile 202 hayır kurumu oluşturulmuştur. 1926-1967 döneminde eğitim, sağlık ve din hizmetleri ile ilgili hayır kurumları oluşturma noktasında önceki dönemlere kıyasla önemli bir azalma olduğu görülmektedir. Belirtilen yıllarda nicelik bakımından önemli bir azalma görülmekle birlikte, Konya'da hayır kurumlarının faaliyetlerini sürdürmüş olması da dikkate değer bir durumdur. Dönemin

ekonomik, sosyal ve siyasi koşulları dikkate alındığında bu azalmanın nedenleri anlaşılabilir (Tuyan, 2009: 12; Öztürk, 1995: 291-296). Konya'da ise 1926-2018 tarihleri arasında 157 yeni vakıf kurulmuştur. 1926-1967 tarihleri arasında tesis (vakıf) olarak kurulanların sayısı ise on yedidir (Arslan, 2019: 184-196). Bu hayır kurumlarından Kemal Şükrü Onsun Tesisi, diğer on yedi tesis içerisinde farklı bir örnek oluşturması ve günümüze kadar faaliyetlerini sürdürebilmiş olması bakımından da ayrı bir önem arz etmektedir.

2. KEMAL ŞÜKRÜ ONSUN TESİSİ (VAKFI)

Kemal Şükrü Onsun Tesisi, 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'na göre Konya'da kurulan 17 tesisten birisidir. Tesisi kuran ve adını veren Kemal Şükrü Onsun, Ankara Ticaret Mahkemesi hâkimliğinden emekli hukukçudur. Konya doğumlu olan Kemal Şükrü Bey'in annesinin adı Şükriye, babasının adı Şükrü Efendi'dir. Mübaccel Hanım ile evlenmiştir. Kamu görevinden emekli olduktan sonra avukat olarak İstanbul'da çalışmıştır. Aile kökenleri nedeniyle Konya ile irtibatını sürdüren Kemal Şükrü Onsun, İstanbul'da avukatlık görevini sürdürürken Konya'da bir hayır kurumu inşa etmek gayesi ile Kemal Şükrü Onsun Tesisi'ni kurmuştur. Ailesi Konya'da eğitim kurumlarına yönelik bağışları ile tanınmaktadır. Tesis kuruluşu için ilk başvuru İstanbul'da yapıldığından dolayı tesisin senedi İstanbul-Kadıköy noterliğinde düzenlenmiştir. Kemal Şükrü Onsun tesis senedinde, "gayesi tamamen dini olan, Konya'da İslam dininin inkişafına ve güçlenmesine ve ibadetlerin muntazam yapılması gayesi ile" kurduğunu ifade etmektedir. 4 Haziran 1963 tarihli tesis senedinde bu amaçları gerçekleştirebilmek için Konya'da cami inşa edilmesi hedeflenmiştir. İnşa edilecek caminin arsa, inşaat vs. masraflarının tesis tarafından karşılanması, inşaat tamamlandıktan sonra cami görevlilerinin (imam-hatip, hademe) tesis idaresi tarafından tayin edilmesi planlanmıştır. Kemal Şükrü Onsun tesis senedinde, cami görevlilerinin devlet tarafından atanabileceğini, yapılacak cami ile ilgili yasal düzenlemeler yapılması durumunda tesis senedinin buna engel oluşturmayacağını, tesis idaresinin öncelikle kendisinde, vefatından sonra eşi Mübaccel Onsun ve Kızı Şükriye Kemal Onsun'a ait olacağını, onların vefatından sonra ise tesis idaresinin reşit erkek evlatları var ise öncelikle onlara, erkek çocuk olmadığı takdirde reşit kız çocuklarına verilmesini, kendisinin vefatından sonra tesis idaresinin denetlenmesinin ise kardeşi Ömer Onsun tarafından yapılmasına ait hususları kayıt altına alınmıştır. (K. T. D. B. A. Dosya No: 743; K.V. B. M.A.).

Kemal Şükrü Onsun, tesisin kuruluşu ve inşaatın başlaması için 1.000 lira¹ başlangıç sermayesi vermiştir. Cami inşaatı, imam-hatip evi yapımı ya da satın alınması, cami tamirati gibi işler için ise ileride gerekli meblağları peyderpey tesise aktaracağını taahhüt etmiştir. Bu para ile yapılacak olan caminin adı "Kemal Şükrü Onsun Tesisi Camii Şerifi" olarak isimlendirilecektir. İnşa edilecek camide her vakit namazından sonra hanımı ve kendisinin ataları ve evlatları ile caminin yapımına hizmet edenler için dua edilmesi ve her yıl Ramazan ayında hatim indirilmesi ve mevlit okutulması talep edilmiştir. Ayrıca cami ve külliyesinin satılması, hibe edilmesi, diğer bir tesis ile birleştirilmesi yine tesis senedi ile kesin olarak yasaklanmıştır. Tesisin gelirlerinin yıllık ihtiyacın üzerinde olması halinde paranın milli bir bankada muhafaza edilmesi ve ihtiyaç durumunda sonraki yıllarda harcanması istenmiştir. İstanbul Kadıköy'de düzenlenmiş olan bu tesis senedi, Konya Asliye 2. Hukuk Hâkimliği tarafından 10 Haziran 1963 tarihli mahkeme kararı ile tescil edilmiştir. Tesisin mali gelirlerinin denetimi ve harcanması bakımından sıkı hükümler getirildiği görülen tesis senedinde, Kemal Şükrü Onsun -hâkimlik mesleğinin bilgi birikiminin de etkisi ile- ayrıntılı ve denetim esasının güçlü olduğu bir bütçe yönetim düzenlemesi belirlemiştir. Tesis senedi, yasa ile tesis isimleri vakıf adına dönüştürüldükten sonra 11 Ocak 1971 tarihinde, Konya Noterliği'nde tadel edilerek "vakıf senedi" adı ile yenilenmiştir. Bu tadelat ile camii yapmak görevinin yanında verem savaş dispanseri, kurs ve kütüphane binaları yapılması için de vakıf senedine hüküm konulmuştur. Vakıf senedinde yapılan tadelat, Konya Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından 12 Ocak 1971 tarihli karar ile tescil edilmiştir (K. T. D. B. A. Dosya No: 743; K.V. B. M.A.; Kaya vd., 2021: 496).

¹ Tesisin başlangıç sermaye olarak bağışlanan 1000 liranın günümüz değeri altın kurları ile belirlenebilir. 04 Haziran 1963 tarihinde 1 Cumhuriyet atını 90,50 liradır. (Milliyet, "Altın kurları" 04.06.1963) Bu miktar (1000 / 90,50=11,05) 11,50 Cumhuriyet altını değerindedir. 2021 altın kuru ile yaklaşık 35.360 liraya karşılık gelmektedir.

3. ONSUN AİLESİNİN KONYA'DAKİ ESERLERİ

Kemal Şükrü Onsun tarafından kurulan tesis (vakıf), kuruluşundan günümüze değin hizmetlerini sürdüren faal vakıflardan birisi olmuştur. Vakıf tarafından doğrudan cami ve müştemilatı inşa edilmiş, vakıf senedinde isimleri geçen diğer aile üyelerinin katkılarıyla da Selçuklu ilçesinde üç okul inşa edilmiştir.

3.1. Cami ve Müştemilatı

Tarih sürecinde geçirdiği dönüşümlere karşın, din ve dindarlık toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik hayatını etkileyen önemli olgulardan birisidir. İnsanların hayatının yalnızca bu dünya ile sınırlı olmadığı inancı ve ahiret ile dünya yaşamı arasında olumlu ya da olumsuz bir ilişki bulunduğu bilgisi, insanlara dünya hayatında ahirete yönelik hazırlık yapma davranışı kazandırmıştır. Dinî metinler bu davranışları teşvik eden birçok emir ve öğüt ihtiva etmektedir. Dünyevi motivasyonları da olmakla birlikte insanlar ölüm sonrasına hazırlık amacı ile hayırsever davranışlarda bulunmaktadırlar. Bu hayırseverlik davranışları arasında ibadethane inşa etmek örneği sık görülen bir durumdur. İnşa edilen ibadethaneye inşa ettirenin adının verilmesi ve kıyamete kadar adının anılmasının sağlanması, kıyamete kadar kendisine dua edilmesi beklentileri insanların inançlarının bir parçası olarak hayırseverlik motivasyonu sağlamıştır (Eroğlu, 2020: 28). Türkiye'de cami inşası, Osmanlı Devleti'nden günümüze artarak vakıf ve dernekler aracılığı ile gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminde cami binalarının inşası, bakımı, onarımı ve carî giderleri hatta zaman zaman görevlilerin maaşları vakıf ve derneklerin mali kaynakları ile karşılanmıştır (Onay, 2009: 43-80). Onsun ailesinin kurduğu tesis (vakıf) aracılığı ile inşa edilen cami ve eklentileri bu motivasyonun Konya kent merkezindeki önemli göstergeleri arasındadır. Cami inşası ve cami binası ile ilgili bilgiler Selçuklu İlçe Müftülüğü kayıtlarına göre değerlendirilmiştir.

Kemal Şükrü Onsun Tesisi'nin ilk senedindeki kuruluş amacı olarak ifade edilen cami inşaatına 1969 yılında başlanmış ve inşaat 1974 tarihinde tamamlanarak ibadete açılmıştır. Cami kubbeli olarak taş ve beton yapı malzeme ile inşa edilmiştir. Cami 1000 kişilik cemaat kapasitesine sahip olup 2500 m² arsa üzerine şadırvan, Kur'an Kursu ve gasilhane ile birlikte inşa edilmiştir. Caminin minaresi kardeşi Hâkim Ömer Onsun tarafından yaptırılmıştır. İnşaata ailenin diğer üyelerinin de katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Caminin inşaatının devam ettiği dönemde Kemal Onsun 1973 yılında belediye başkanlığı seçimleri için aday olmuş, ancak belediye başkanı seçilememiştir (Toruk 2003: 42-55). Cami ve müştemilatının mimarı Ömer Kirazoğlu'dur.² Cami şadırvanı klasik dönem Osmanlı mimarisi şadırvanlarına benzetilmek suretiyle dönemin inşaat malzemesi ile 1983 yılında inşa edilmiştir (Özyurt, 1991: 117-132). Caminin yapısı mimari araştırmalara konu olmuş ve dönemin diğer camileri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Oral ve Başar, 2006: 143-155). Cami bahçesinin batı yönünde Kemal Şükrü Onsun tarafından türbe mezar inşa ettirilmiştir. Bu türbe mezara hanımı ve kendisinin defnedilmesini planlamıştır. Esasen cami bahçesine türbe inşa edilmesi Türk mimarisinde XII. Yüzyıldan itibaren uygulanan bir gelenektir. Ancak cami bahçesindeki türbeye defin işlemleri için yasal izin problemleri nedeni ile vefatlarından sonra Onsun çifti caminin bahçesinde bulunan türbe mezara defnedilmemiştir (Arat vd., 2015:1; Ek-1). 6 Ağustos 1975 tarihli ve 10453 sayılı Başbakanlık Kararnamesi ile önce cami bahçesindeki küçük binaya defin için izin verilmiştir (BCA, 30-18-01-02-338-16-13). Ancak Onsun çiftinin cami bahçesindeki türbe mezara defni için bakanlar kurulundan özel izin alınmasına ve tüm hazırlıklarının yapılmasına karşın, bakanlar kurulu kararı Danıştay tarafından iptal edilmiştir (Milliyet, 1977; Milliyet, 1997; Ek-2).

Günümüzde bu kısım kütüphane ve okuma salonu olarak kullanılmaktadır. Cami, ibadete açıldıktan sonra vakıf şartnamesinde belirtilen koşullara göre hizmet vermeye devam etmiştir.

² Mimar Ömer Kirazoğlu (1916-1989), İstanbul Teknik Üniversitesi mezunudur. Kanaat önderlerinden Mahmut Sami Ramazanoğlu'nun kızı ile evlenmiştir. Meslek hayatı boyunca çeşitli kamu kurumlarında çalışmış, Klasik Osmanlı mimarisi ile ilgilenmiştir. 1959 yılında Süleymaniye Camisi'nin tadilatında şantiye şefliği yapmıştır. İstanbul başta olmak üzere birçok şehirde cami projelerinde görev almıştır. Mimar Ömer Kirazoğlu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Yılmaz, H. Kamil, "Kirazoğlu, Ömer", DİA, C, XXVI, ss. 60-61; Selçuklu Müftülüğü Arşivi.

Cami görevlilerinin ücretleri Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından karşılandığı için vakıf tarafından görevlilere ayrıca bir ödeme yapılmamaktadır. Cami ve müstemilatının mülkiyeti Kemal Şükrü Onsun Vakfı'na aittir. Ayrıca Hacı Kemal Onsun Cami ve Kur'an Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneği hizmetlerin sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Vakıf senedine uygun olarak camide her yıl ramazan ayında vakfın bânisi Kemal Onsun ile onun ataları ve evlatları adına mevlit okutulmasına devam edilmektedir. 2008 yılında camide oluşan çatlaklar Selçuklu Kaymakamlığı'nın izni ile vakıf ve derneğin sağladığı malî kaynaklar ile tamir ettirilmiştir (Selçuklu Müftülüğü Arşivi).

3.2. Eğitim Kurumları

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde mekteplerin inşası ve cari harcamaları sadece bir devlet görevi olarak görülmemiş, aynı zamanda vakıflar ya da ferdi bağışlar aracılığı ile bir hayırseverlik ve sosyal sorumluluk olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bu düşüncenin devam ettiği anlaşılmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde ifade edilen hayırseverlik ve sosyal sorumluluk görevlerinin bir parçası olarak Türkiye'de temel eğitim kurumlarının inşası için kullanılan mali kaynaklar içerisinde hayırsever katkıları önemli bir yere sahiptir. Osmanlı Devleti'nde vakıf idarelerinde yapılan yenilikler çerçevesinde hayırsever katkısı ile okul inşa edilmesi işi bir geleneğe dönüştürülmüştür. Cumhuriyetin ilanından sonra ise temel eğitim kurumlarının inşası ve sürdürülmesi için ihtiyaç olan mali kaynaklarda hayırseverlerin katkısı artırılmaya gayret edilmiştir. Öğretmen maaşları ve işletme giderleri dışında okulların arsa, inşaat, onarım ve bakım gibi ihtiyaçları için hayırsever katkısı teşvik edilmiştir. 13 Nisan 1925 tarihli ve 616 sayılı Mektep Vergisi Kanunu gibi uygulamalar ile devletin eğitim bütçesi güçlendirilmeye çalışılmış, ancak bu kaynakların yeterli gelmeyeceği öngörülerek hayırseverlik teşvik edilmiştir. Bu çalışmalarda zenginleri motive edebileceği düşünülen dini, kültürel, sosyal ve geleneksel dinamikler hayata geçirilmeye çalışılmıştır (Soydan, 2013: 53-71; Karakatük, 2001:2-30).

Bu çalışmaların geleneğin sürmesine katkı sağladığı ve hayırseverler tarafından Osmanlı Devleti'ndeki süreçlerin de bir devamı olarak Cumhuriyet döneminde de millet tarafından okul binalarına katkının sürdüğü görülmektedir. Çalışmamıza konu olan Onsun ailesi mensupları tarafından Konya'nın Selçuklu ilçesinde üç okulun yapımına katkı sağlanmıştır. Bu okullar hâlen Şükriye Onsun İlkokulu, Hâkim Ömer Onsun İlkokulu ve Öğretmen Fethiye Onsun İlkokulu olarak eğitim öğretime devam etmektedir. Öğretmen Fethiye Onsun İlkokulu, Fethiye Onsun'un beş katlı kendisine ait binası ve öğretmenlik mesleği sırasındaki birikimlerini okul yapımı için bağışlamasından elde edilen mali kaynak ile Sakarya Mahallesi'nde sekiz derslik olarak inşa edilmiştir ("Okulumuz- Tarihçe, 2021; Millî Eğitim Müdürlüğü Arşivi). Okul inşası için şartlı olarak Millî Eğitim Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'ne bağışlanan Beyhekim Mahallesi'nde bulunan beş katlı apartman ile bahçesi ve beş milyon lira nakit para Konya Millî Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü tarafından 24 Haziran 1987 tarihinde il daimi encümeni kararı ile kabul edilmiştir. Bu bağıştan sonra Şükriye Onsun Hanım; Hâkim Ömer Onsun ve Şükriye Onsun ilkokullarının bahçesine çeşme yaptırmak için valilikten izin istemiştir. Verilen izin neticesinde bu okulların bahçelerine çeşme de yaptırılmıştır. İl Millî Eğitim Müdürlüğü arşivlerinde yer alan belgelere göre; bağış yapan Şükriye Onsun Hanım'ın bağış yaparken sağlık ve şuurunun yerinde olup olmadığına ilişkin hastane raporu alınmıştır. Rapor neticesinde Konya Valiliği yasal süreçleri tamamlayarak okulların inşasını ve okullara şartlı bağış hükümleri çerçevesinde Onsun ailesinin fertlerinin isimlerinin verilmesi işlemlerini tamamlamış ve iki okul eğitime açılmıştır. Hem kendi adına hem de Ömer Onsun adına okul yapılmasına vesile olan Fethiye Onsun öğretmenin maddi birikiminin neredeyse tamamını okul yapımı için harcamasının motivasyon kaynağını anlayabilmek için onun hayatı ve düşünce dünyası hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. 12 Mart 1915'te Konya'da dünyaya gelen Fethiye Onsun, Konya Kız Öğretmen Okulu mezunudur. Konya'da Hâkimiyeti Milliye ve Nakiboğlu ilkokullarında öğretmen olarak görev yaptıktan sonra 1977'de emekli olmuştur. Annesi ve erkek kardeşi adına okul yapılmasına maddi katkı sağlamıştır. 8 Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da 93 yaşında vefat eden Fethiye Onsun, Üçler Mezarlığına defnedilmiştir. Cenazesine Konya Valisi, Selçuklu Kaymakamı, Millî Eğitim il ve ilçe yöneticileri ile

eğitim camiasından birçok kişi katılmıştır (Memleket, 2010; Merhaba, 2010). Fethiye öğretmenin cenaze törenine bu yoğun katılım, vakıf düşüncesinin ölümden sonra hayırla anılmak idealinin güzel bir örneği olarak anlaşılmalıdır.

Işıklar Mahallesi'nde bir arsa ise Onsun ailesi tarafından Hâkim Ömer Onsun adına okul yapılması için bağışlanmıştır. Bu bağışın karşılığı olarak 13 Eylül 1974 tarihinde vefat eden Ömer Onsun adını taşıyan ilkokul, Malazgirt Mahallesi'ndeki başka bir arsa üzerine İl Özel İdaresi bütçesinden inşa ettirilmiştir. Bu okula daha sonraki yıllarda bölgedeki nüfus artışı ile ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak gayesiyle hayırsever katkıları ile ek binalar yapılmıştır (Yeni Konya, 1974; "Okulumuz, Hâkim Ömer Onsun",2021).

Şükriye Onsun İlkokul'u ise, Kemal Onsun, Ömer Onsun ve Fethiye Onsun'un anneleri Şükriye Hanım adına Selçuklu Şeyh Şamil Mahallesi'nde 1985-1990 yılları arasında sekiz derslikli olarak inşa edilmiştir. Okul 1990-1991 öğretim yılında eğitim ve öğretime açılmıştır. Adına evlatları tarafından okul yaptırılan, Sultan Selim Cami İmamı Sinan Zade Ömer Bey ve Aliye Hanım'ın kızı olan Şükriye Hanım, Mahalle Mektebi dışında eğitim almamıştır. Nüfus memuru Şükrü Bey ile evlenen Şükriye Hanım'ın üç çocuğundan ikisi hâkim, diğeri ise öğretmen olmuştur. Şükriye Hanım dönemin olumsuz şartlarına karşı üç evladını da iyi yetiştirmeyi başarmıştır. Onun çocukları Konya'ya 3 okul, 1 cami, kütüphane ve çok sayıda hayır kurumu kazandırmıştır ("okulumuz, tarihçe", 2021; Millî Eğitim Müdürlüğü Arşivi). Bu okulun yapım sürecine ilişkin bağışta bulunan Onsun ailesi ile milli eğitim müdürlüğü ya da valilik arasında protokol yapıp yapılmadığı bilgisine ulaşamamıştır. Okulların yapım süreci ile ilgili olarak Selçuklu İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü arşivinde kayıt bulunmamaktadır. 1970 yılından günümüze okul inşasından sorumlu birimlerin değişmesi, kapanması ya da devri gibi nedenlerle arşiv kayıtlarına ulaşmak mümkün olmamıştır. Diğer yandan okullara ihtiyaç nedeni ile kamu bütçesinden ek binalar yapılmıştır (Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Arşivi). Her üç okulda da Onsun ailesinin kısa yaşam hikâyelerini anlatan yazı ve resimlerin bulunduğu köşeler düzenlenmiştir. Bu uygulama sayesinde okulların öğrencileri, velileri ve öğretmenleri okulların yapılmasını sağlayan kişileri hatırlamakta ve saygı ile anmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e yönetim anlayış ve kademelerinde köklü değişiklikler yaşanırken toplum geleneği ve hafızası dönemin koşullarına göre kısmî bir dönüşüm geçirerek varlığını muhafaza etmiştir. Hayırseverlik ve yardımseverlik varlıklı ailelerin ve üst düzey devlet görevlilerinin önemli ve övülen vasıflarından birisi olmayı sürdürmüştür. Ölümden sonra hayırla anılmak ideali, Türk milletinin önemli vasıflarından birisi olarak günümüze değin varlığını devam ettirmiştir.

İbadethane ve eğitim kurumu gibi hizmetlerin vakıf bilinci ile inşası ve hizmetlerinin sürdürülmesine yönelik çalışmalar sosyal sorumluluk bilincinin önemli göstergeleridir. Diğer yandan devletin görevi olarak değerlendirilen yatırımların hayırsever bireyler eliyle yapılması hem sınırlı kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına imkân sağlamakta hem de toplumsal barışa katkı sunmaktadır. Bu toplum ikliminde Konya'da eğitim kurumları, ibadethaneler ve hastanelerde aile isimlerini görmek olağan bir durum haline gelmiştir. Bu yapı aynı zamanda sosyal adaleti ve barışı sağlayabilme işlevine de sahiptir. Hayırseverlik hem bireyin erdemi olarak hem de o erdemin sosyal sorunların çözümüne sağladığı katkılar bakımından değerlidir. Hayırseverlik sadece yardımı alan ya da yapılan hayırlardan yararlanan insanlar için değil, aynı zamanda hayır yapan için de önemli bir kazanımdır. İnsanın sosyal bir varlık olarak içinde yaşadığı toplum ve insanların ihtiyaçlarını gidermesi, onlara yardım etmesi bireysel mutluluğunu sağlamaya da katkı sunmaktadır. Bu nedenle hayırseverliğin, bireyin eğitim ve yetiştirilmesi sürecinde ve sosyal yaşamda bir erdem olarak güçlendirilmesi, mutlu bir birey ve sağlıklı bir toplum için önemlidir.

Onsun ailesi söz konusu bu özellikleri taşıyan önemli bir örnek olarak düşünülmelidir. Eğitilmiş ve eğitime önem veren bir aile olduğu anlaşılan Onsunların, Konya'da yaptırdığı ve yapımına vesile olduğu cami, okul ve kütüphane binaları hizmet vermeye devam etmektedir.

Onsun ailesi yaptıkları hayır kurumlarıyla, vakıf kültürüne göre hedefledikleri ölümden sonra da isimlerinin hayırla anılması düşüncesinin hayata geçirilmesini sağlamıştır. Camide her yıl Ramazan ayında aile için mevlit okutulmaya devam edilmesi bunun örneklerinden birisidir.

Bir eğitim neferi ve banisi olan Şükriye Hanım, evlatlarına daima hayırseverliği, fakirlere yardım etmeyi ve eğitime önem vermeyi tavsiye etmiştir. Bu anlayışla yetişen Şükriye Hanım'ın çocukları Konya'da dört ayrı hayır kurumu ihdas etmişlerdir. Onsun ailesinin günümüze millete hizmeti devam eden hayır kurumları Türk vakıf kültürünün ve geleneğinin önemli örneklerinden birisini teşkil etmektedir. Onsun ailesinin bu hayırseverlik hizmetleri, sosyal sorumluluk bilincinin Türk milletinin kültürel kodlarında hangi ölçüde yer ettiğini göstermesi bakımından da anlamlı ve önemlidir.

KAYNAKÇA

Arşiv kaynakları

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-01-02-338-16-13.

Konya Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi.

Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Kemal Şükrü Onsun Tesis Senedi ve Ekleri.

Resmi Ceride (RC), 4 Nisan 1926, S. 339.

Selçuklu İlçe Müftülüğü Arşivi.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Arşivi, (K. T. D. B. A.) Yeni Vakıflar, Dosya No: 743.

Telif Eserler ve Makaleler

Akyıldız, Yasin, Ali Rıza Abay, "Vakıf Müessesesinin Gelişimi Ve Mahiyeti Tarihsel Bir Değerlendirme", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, C.VII, S. 15/141-157.

Arabacı, Caner, (2017). *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri (1900-1924)*, 2. Baskı, Konya: Ticaret Odası Kültür ve Eğitim Yayınları.

Arslan, Oğuzhan, (2019). "Türk Medeni Kanunu'na Göre Kurulan Vakıfların Ekonomik Yapısı ve Gelir Kaynakları", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.VI, S. 17/184-196.

Aydın, Vahdettin, (2011). "Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıfların Eğitim Yönetimine Katkısı", *Vakıf Medeniyeti 2011 Yılı Eğitim Sempozyumu*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 41-54.

Aytaç, Ömer, Gültekin Eroğlu, (2020). "Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik: Geleneksel Hayırseverlikten Stratejik/Kurumsal Hayırseverliğe", *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.IX, S. I/211-227.

Baltacı, Cahit, (1993). "Osmanlı Eğitim Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi (Tarih-Medeniyet-Kültür)*, C. II, İstanbul: Ağaç Yayınları, İstanbul.

Berki, Ali Himmet, (1946). *Vakıflar*, İstanbul: Aydınlık Basımevi.

Berki, Ali Himmet, (1959). "Medeni Kanunda Tesis (Vakıf) III", *Mukayeseli Hukuk Dergisi*, S. VI, Ankara, 286-289.

Berki, Ali Himmet, (1969). "Vakıflar ve Vakıfların Maruz Kaldığı Tecavüz ve İhmaller", *Vakıflar Dergisi*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, S. VIII/335-340.

Berki, Şakir, (1969). "Vakfin Mahiyeti", *Vakıflar Dergisi*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, S. VIII/1-7.

Doğan, D. Mehmet, (1981). *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Acar Matbaası.

Dönmez, Ali Rıza, (1991). *Cumhuriyet Devrinde Vakıflar (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara

Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Ergin, Osman N, (1977). *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul: Eser Matbaası, İstanbul.

Erken, Veysi, (2012). "Vakıfların Eğitim Sistemine Katkısı", *Vakıf Medeniyeti 2011 Yılı Eğitim Sempozyumu*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 75-96.

Eroğlu, Gültekin, (2020). Türkiye'de Hayırseverlik Kültürü: Zengin Bağışçılar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Günay, Hacı Mehmet, (1995). "Vakıf", *DİA*, XXXII, s. 475.

Hatemi, Hüseyin, (1993). "Osmanlılar'da Toprak Düzeni ve Vakıf Kurumu", *Osmanlı Ansiklopedisi (Tarih-Medeniyet-Kültür)*, C. V, İstanbul: Ağaç Yayınları.

Karakatük, Kasım, (2001) "Cumhuriyetin Kuruluşundan Planlı Döneme Kadar Eğitimin Finansmanı: 1923-1960", Ankara: *Milli Eğitim*, S. 149/ 2-30.

Kaya, Yakup, Çelik, Halil İbrahim; (2021). "Cumhuriyet Dönemi Konya Tesisleri", *Konya Vakıfları*, C. II, (Editör: Caner Arabacı vd.), Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları, II/489-507.

Köprülü, Mehmet Fuat, (1983). *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Onay, Ahmet, (2009). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Camilerin Finansmanı", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. VII, S. 18/43-80.

Oral, Murat, Başar, Mehmet Emin; (2006). "Konya Kent Merkezinde Yer Alan Camilerin Mimari Özellikleri Açısından Analitik Değerlendirmesi", *Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C. XXI, S. 2-3/143-155.

Öz, Tahsin, (2006). "Yurdumuzda Tesis (Vakıf)", Ankara: *Vakıflar Dergisi*, S. X/133-135.

Öztürk, Nazif, (1995). "Yeni Vakıfların Amaç Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, S. 25/291-296.

Öztürk, Nazif, (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özyurt, Osman, (1991). "Teknik Yönleriyle Bazı Konya Camilerinin Şadırvanları ve Bunların Türk Şadırvan Mimarisindeki Yeri", Ankara: *Vakıflar Dergisi*, S. XXII/117-132.

Sak, İzzet, (2005). *Şer'îye Sicillerinde Bulunan Konya Vakıfları (1650-1800)*, Konya: Kömen Yayınları.

Sak, İzzet, (2012). *Kadı Sicilleri Işığında Konya'da Yapılan Vakıflar (1650-1910)*, Konya: Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Soydan, Tarık, (2013). "Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye'de Temel Eğitimin Gelişmesi ve Finansman Sorunu", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C. V, S. 8/53-71.

Şenel, Şennur Zehra Tuyan, (2009) "1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)", *Gazi Akademik Bakış*, C. III, S. 5/123-141.

Toruk, İbrahim, (2003). "1970-2000 Döneminde Konya'daki Siyasi Ortam" *Selçuk İletişim*, II-IV/42-55.

Tuyan, Zehra, (2009). *Cumhuriyet Dönemi Tesisleri (Vakıfları) 1926-1967*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara.

Yavuz, Arat, Uğur Tuztaşı, Mehmet Uysal, (2015). "A Tomb Structure in Pursuit of Tradition in 20th Century Turkey and Its Story; the Tomb of Hacı Hâkim Kemal Onsun and His Wife", *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Architectural and Environmental Engineerin*, 9/10.

Yılmaz, H. Kamil, "Kirazoğlu, Ömer", DİA, C, XXVI/ 60-61.

Sürelî Yayınlar

Memleket, "Fethiye Onsun Vefat Etti!", 09.06.2010.

Merhaba, "Fethiye Onsun Gözyaşları ile Uğurladı", 09.06.2010.

Milliyet, "Bir Ailenin Yaptırdığı Camiye Gömülmesini Danıştay Önledi", 18.02.1977.

Milliyet, "Onsun Ailesinin Türbeye Gömülmesine İzin Veremedik", 19.02.1997.

Yeni Konya, "Hâkim Onsun'u Toprağa Verdik", 14.09.1974.

İnternet Kaynakları

"Okumuz, Tarihçe", <https://fethiyeonsun.meb.k12.tr/> (31.08.2021).

"Okulumuz, Hâkim Ömer Onsun", <https://hakimomeronsun.meb.k12.tr/> (31.08.2021).

"Okumuz, Tarihçe", <https://sukriyeonsunio.meb.k12.tr/> (31.08.2021).

Ek-1; Hacı Kemal Onsun Camisinin güney-batısında bulunan, türbe mezar olarak tasarlanan ve günümüzde kütüphane olarak kullanılan kısım.

Ek-2; Onsun Ailesi hakkında gazete haberi örnekleri

EXTENDED ABSTRACT

Education, health, and religious services, which are fundamental needs of the individual and society, has been seen as necessary throughout human history. Meeting the community's needs such as education, health and worship have been considered as the primary duty of the state, which is the organized structure of the society. Despite this general acceptance, wealthy individuals or families have contributed to providing these essential public services through donations throughout history. In the history of humanity, donations from wealthy families and high-ranking government officials for the benefit of society have been an important feature and praised attribute. The idea of being commemorated with the charity after death has made these donations continuous. This idea has become more visible in the essential needs of society, such as education and health services and the construction and maintenance of religious institutions. Religion and traditions encouraged philanthropists to finance services such as education, health, places of worship, and water needs. The belief in a new life after death has led people to donate their properties to charities.

In Muslim societies, this charitable institution is called "vakıf". The practice of vakıf, whose origins date back to the first period of the Islamic religion, is defined in its most general sense as the use of a property for the benefit of the public without being subject to sale, donation, or inheritance. The financing of social services by philanthropists, whose existence was also known in the early Turkish culture in the Seljuk and Ottoman States, gained a more effective and institutional structure with the encouraging rules of the religion of Islam. In the period of the Republic of Turkey, the charities established during the Seljuk and Ottoman Empire periods continued their existence by restructuring. XX. century is the period of modernization in all aspects of Turkish history. In this period, outstanding innovations were developed in cultural institutions along with the political change in Turkey. With the establishment of the Republic of Turkey, there have been radical changes in the understanding of the state's administration. On the other hand, the traditions and institutions in the society's memory sustained their existence by being restructured according to the conditions of the period. Although the number of foundations inherited from the Ottoman Empire decreased and their financial capacity reduced during the Republican period, they persist in their existence and services. In this period, philanthropy, which has existed since the first periods of Turkish culture, was brought into a form suitable for the new state philosophy.

In this context, Konya, one of the crucial centers of Turkish-Islamic culture, was among the most vital cities with foundations expressing the continuation of public services with the donations of philanthropists during the Seljuk, Ottoman, and Turkish Republic periods. Since it was the capital of the Anatolian Seljuk State and a vital center during the Period of Beyliks and the Ottoman State, charity foundations called "wakf" continued in Konya. There are many examples of large families playing pioneering and exemplary roles in this continuum. In this social climate, it has become ordinary to see family names in educational institutions, places of worship, and hospitals in Konya. This structure, in addition, carries out the function of providing social justice and peace. Philanthropy is valuable both as the virtue of the individual and in terms of the contribution that virtue provides to the solution of social problems. Philanthropy is a substantial gain not only for people who receive aid or benefit from charity but also for those who are charitable. Meeting the needs of society and encouraging the people contributes to personal happiness because the human being is a social creature. For this reason, strengthening philanthropy as a virtue in the education process of the individual and social life is important for a happy individual and a healthy society. As a result of these thoughts, one of the excellent examples of the facilities established in Konya to meet the basic needs of the community by philanthropic families is the work of the Kemal Onsun family. The Onsun family contributed to the formation of education and worship services by philanthropists in Konya, through the foundations established in accordance with Articles 73 - 81 of the Turkish Civil Code, which came into force on October 4, 1926, or by making direct donations. With the donations of family members, they built one mosque, three educational institutions, one library, and one religious education institution in Konya. These donations of the Onsun family should be considered as a noteworthy example. The mosque, school, and library buildings that the intellectual and education-oriented family Onsun made them build are still serving today. The Onsun family, with the charitable institutions they have built, has made the idea of commemorating their names with charity, which they aimed according to the wakf culture, real. One of the examples of this is that every year, in Ramadan, for the family, the mawlid is read in the Kemal Onsun Mosque in Konya Selçuklu District. Şükriye Onsun Hanım, who was a lover of learning and had a school in the Konya Selçuklu district on behalf of her name, which was built by her children, always advised her children to be philanthropic people, to assist the poor, and to give importance to education. Şükriye Hanım's children, who grew up with this understanding, established four charitable institutions in Konya. The charitable institutions of the Onsun family, which continue to serve the nation today, constitute one of the significant examples of Turkish wakf culture and tradition. These philanthropic services of the Onsun

family are also meaningful and critical in showing the extent to which social responsibility awareness is embedded in the cultural codes of the Turkish nation. Making social investments, which are perceived as the state's duty, by philanthropic individuals also allows for more efficient use of limited public resources. On the other hand, it is seen that the philanthropy organizations institutionalized under the name of wakf contribute to social peace.